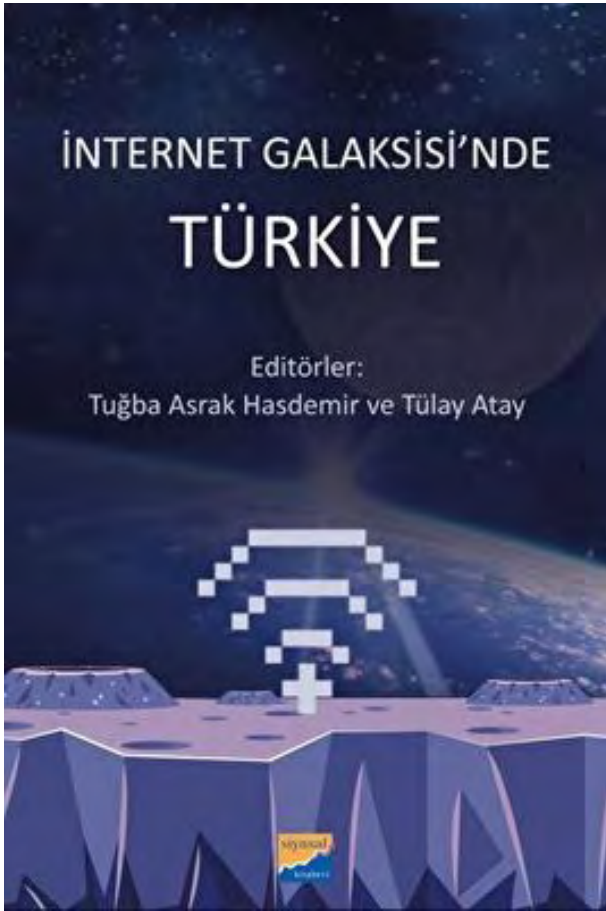

İnternet Galaksisi'nde Yolculuk Devam Ediyor: İnternet Galaksisi'nde Türkiye

The Journey Continues in the Internet Galaxy: Türkiye in the Internet Galaxy

Osman BOR , İsmail Furkan YAVUZ

Kitap İncelemesi Book Review

İnternet Galaksisi'nde Türkiye başlıklı kitap, Türkiye'nin dijitalleşme sürecini çeşitli yönleriyle birlikte değerlendiriyor. Eserde yer alan bölümlerde, Türkiye'de İnternetin tarihinden güncel uygulamalara dijitalleşmeye ilişkin çeşitli başlıklar, yazarlar tarafından incelenmekte ve tartışılmaktadır. Yayının temel amacı, Türkiye'nin dijitalleşme yörüngesini ve farklı yönlerini incelemek ve bu konuda kapsamlı bir bakış açısı sunmaktır.

Kitap, Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojilerinin tarihsel gelişimi ve önemli olayları başta olmak

üzere bir dizi konuyu kapsamaktadır. İnternetin küresel düzeydeki görünümü ve yaşanan gelişmeler ele alınırken İnternet Galaksisi'nde Türkiye coğrafyasında yaşanan değişimleri; siyasetten, hukuka, ekonomiye, çalışma ilişkilerine ve iletişime geniş bir yelpazede incelenmektedir. Kitapta yer alan bölümler, okuyucuya, Türkiye'nin dijitalleşme yörüngesinin farklı yönlerini anlama ve değerlendirme şansı vermektedir. Bu açıdan da literatüre önemli katkılar sunmaktadır.

Kitapta yer alan her bir bölüm; görece özerk değerlendirilme özelliğine sahip olmakla birlikte, ortaklaşa hazırlanan derleme bir çalışmanın taşınması gereken, karşılıklı destek ve tamamlayıcılık niteliklerini de bünyesinde taşımaktadır. Kitap, bütünlüklü biçimde, Türkiye'de yaşanan dijitalleşme sürecini anlamayı amaçlamakta ve bu süreçte yaşanan zorlukların yanında fırsatları ve dönüşümleri de incelemektedir. Bu eserin, Türkiye'deki dijitalleşme olgusunun etkilerini anlamak ve bu olgunun farklı yönlerini değerlendirmek isteyen okuyucular ve araştırmacılar için önemli bir referans kaynağı olacağı söylenebilir.

Bu kitap çalışmasının temelini, çeşitli kaynaklardan toplanan veriler ve yapılan araştırmalar ışığında, Türkiye'de dijitalleşme sürecinin de kapsamlı bir şekilde incelenmesi oluşturmaktadır. Literatür açısından büyük bir önem arz eden bu çalışmada, Türkiye'nin ağ haritasını, bu derece detaylı ve çok boyutlu ele alarak okuyucu ile buluşturması noktasında emeği geçen ve de bu değerli çalışmayı Türkiye Akademisine kazandıran başta kitabın editörleri; Tuğba Asrak Hasdemir ve Tülay Atay olmak üzere, her bölümü birbirinden kıymetli olan

kitabın yazarları, İlknur Patan Şahin, Mahmut Fevzi Cengiz, Ayşenur Dal, Uğur Evcim, Zeynep Gültekin Akçay, Eylem Temizer, Seçil Toros, Mehtap Uyar, Mehmet Yumrutaş ve Çağdaş Ceyhan'a kitabın okuyucuları adına teşekkürlerimizi sunarız.

Manuel Castells'in, Türkçe'ye kolektif bir emek sonucunda çevrilerek, kazandırılan İnternet Galaksisi başlıklı kitabına, eseri yayına hazırlayan Tuğba Asrak Hasdemir'in yazdığı önsöz, şu cümlelerle başlamaktadır : "Her plağın bir öyküsü olur da kitabın olmaz mı?" (Asrak Hasdemir, 2020: 7-16). Bu cümle, yalnızca yazılı metnin başlangıcını işaret etmekle kalmamakta; aynı zamanda bir tartışma alanını, bir düşünce yolculuğunu hatırlatmaktadır. Asrak Hasdemir, okuyucuya Castells'in ağ toplumu teorisi ve yaşamına dair daha geniş bir hikâye sunar. Bu zarif izdüşüm, İnternet Galaksisi'nde Türkiye kitabının başında da hafif bir dönüşümle karşımıza çıkmaktadır: "Her kitabın bir öyküsü var". Okuyucuyu karşılayan bu içten öykü, akademik çalışmanın ortaklaşa bir çaba olarak da yürütülmesinin önemine inanarak bir araya gelen çalışma grubunun ortak bir eser ortaya koyma öyküsüdür. Diğer yandan da İspanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne, Latin Amerika'dan Türkiye'ye ve dünyanın birçok farklı yerine uzanan ağ toplumu çalışmalarının öyküsüdür. Söz konusu olan ve ortak bir başlangıç noktası olarak bu iki eser arasında bir diyalog başlatmaktadır. Bu diyalogda, Türkiye'deki akademisyenlerin Castells'in ağ toplumu teorisine nasıl yaklaştığı, onu nasıl yerleştirdiği ve yorumladığı da anlatılmaktadır. Bu bakımdan, İnternet Galaksisi'nde Türkiye, telif bir kitap çalışması olmasının yanında, Türkiye'de sürdürülen ağ toplumu araştırmalarının evrenine dair de bilgi vermekte, çeşitliliğini yansıtmaktadır. Bir İnternet Galaksisi içerisinde yaşadığımızı söyleyen Castells, bu Galaksi'nin farklı boyutlarını, olanaklarını, olumsuzluklarını, görünür kılmak gerektiğini ifade etmektedir: "Birisinin şöyle diyebileceğini hayal ediyorum: Neden beni yalnız bırakmıyorsunuz? İnternetinizi de teknolojinizi de medeniyetinizi de Ağ toplumunuzu da istemiyorum! Ben yalnızca hayatımı yaşamak istiyorum! Eğer duruşunuz bu şekilde ise size verecek kötü haberim var. Eğer ağlar sizin umurunuzda değilse bile sizağların umundasınız.

Şimdi ve burada, bir toplum içinde yaşamak istediğiniz sürece, ağ toplumu ile başa çıkmak zorundasınız. Çünkü biz İnternet Galaksisi'nde yaşıyoruz" (Castells, 2020: 366). Tam da bu noktada, İnternet Galaksisi'nde Türkiye başlıklı çalışmada, dijitalleşme ve teknoloji kaynaklı değişimlerin hem bireysel hem de toplumsal yaşamımızdaki yeri, çeşitli yönleriyle incelenmektedir. Kitapta yer alan bölümlerde, toplumsal varoluşun tüm yönlerine nüfuz eden ve bireylerin günlük rutinlerini, davranışlarını ve sosyal ilişkilerini önemli ölçüde etkileyen dijitalleşmenin günümüz toplumundaki yaygınlığının altı çizilmektedir. Bu dönüşüm sürecinin bireylerin yaşamlarının sosyal, ekonomik ve siyasi yönleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve yeni sosyal yapıların, etkileşim biçimlerinin ve kimliklerin ortaya çıkmasına yol açtığı üzerinde durulmaktadır; bu bağlamda eser, Türkiye'nin İnternet Galaksisi'ndeki konumuna odaklanmaktadır. Dijitalleşmenin izlerini sürmeye Çağrı başlıklı giriş ile başlayan kitap, on bir bölümden oluşmaktadır. Türkiye'deki dijitalleşme sürecinin tarihsel seyrini izleyerek, Türkiye'nin ağ coğrafyasını ve yasal çerçevesinin incelendiği, dijitalleşmenin siyasi-kamusal alan üzerindeki etkilerinin analiz edildiği, medya ve televizyon yayıncılığı sektöründeki dönüşümlerin irdelendiği, e-ticaret, dijital reklamcılık, dijital okuryazarlık gibi birçok önemli konuda araştırmancının sunulduğu kolektif bir keşif macerası olarak okuyucuya ulaşmaktadır. Ayrıca, Covid-19 Pandemi sürecinde öne çıkan e-sağlık uygulamaları, bu süreçte hizmetlerinden yoğun biçimde yararlandığımız esnaf kuryeler olarak da adlandırılan moto-kuryelerin çalışma koşulları da güncel tartışmalarla birlikte ele alınmaktadır. Kitapta, M. Castells'in ağ toplumu kavramsallaştırmasının yanı sıra, bölümlerde ele alınan konulara ve bölüm yazarlarının yaklaşımlarına bağlı olarak dijitalleşme sürecini anlamayı ve açıklamayı amaçlayan farklı teoriler de yer bulmaktadır. Asrak Hasdemir ve Atay'ın anlatımıyla, "Her bölüm, görece özerk olmakla birlikte, birbirlerini desteklemekte ve bütünlemektedirler de" (Asrak Hasdemir & Atay, 2022: 11).

Kitabın bölümleri üzerine değerlendirmelere geçmeden önce, okuyucular için kısaca belirtmek

gerekir ki İnternet Galaksisinde Türkiye adlı eser, Türkiye'de internetin evrimi ve etkileşiminde oynadığı rolü ele alan kapsamlı bir çalışmadır. Dolayısıyla Türkiye'nin internetle olan ilişkisini tarihsel, kültürel, sosyal ve teknolojik yapılarını ele alarak okuyuculara oldukça geniş ve detaylı bir bakış açısı sunmaktadır. Türkiye'nin internete erişim yolunu, dijital dönüşümün dinamiklerini ve toplumun yapısıyla ilişkisini anlamak için her bölümün kapsamlı bir araştırma içermesi kitabı, akademik değeri açısından zengin kaynak haline getirmektedir. Ayrıca Türkiye'nin dijital ekonomideki yerini, dijital kamu hizmetlerini ve internetin toplumsal dönüşümünü değerlendirmesi bakımından ve Türkiye'nin dijitalleşme sürecindeki güçlü ve zayıf yanları, dijital ortamların kullanıcı bağlamından olumlu ve olumsuz yanlarını somut veriler ışığında değerlendirmesi çalışmanın önemini arttırmaktadır. Türkiye'nin dijitalleşme sürecini geniş bir yelpazede ve çok boyutlu olarak ele alan bu eser, Castells'in (2005) ağ toplumu teorisini çerçeveleyen bir bakış açısıyla çeşitli perspektifleri ve dijitalleşme sürecine özgün farklı konuları bütünleştirmektedir.

Kitabın ilk bölümünde İlknur Patan Şahin'in ele aldığı Türkiye'deki Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Tarihsel Gelişimi ve Dönüm Noktaları konulu çalışması yer almaktadır. Bu çalışmanın ilk kısmında ise bilgi, iletişim ve teknoloji kavramları tarihsel süreç içerisinde ele alınarak değerlendirilmektedir. Bilginin toplumlar ve devletler için her alanda eşsiz bir güç kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Patan Şahin, bu çalışmasında ikinci başlığında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kısa tarihçesini ele almaktadır. Bu bağlamda öncelikle Dünya'da bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinde durarak bilgi, enformasyon ve teknoloji üzerine kavramsal tartışmaları yürüttükten sonra bu kitabın da temel paradigmasını oluşturan Türkiye özelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle noktalamaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ve bilgi iletişim teknolojileri kullanımı arasında ilişki olduğunu belirten yazar; Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bilgi iletişim teknolojileri kullanıcılarının yüksek oranda olmasına rağmen Türkiye'nin sadece teknoloji kullanıcı konumunda olduğu ve henüz üretici konumuna geçmediği tespitinde bulunmaktadır (Fındık'tan

akt. Patan Şahin, 2022: 38). Ayrıca Türkiye'de bilgi iletişim teknolojilerinin dönüm noktalarının tarihsel kronolojisinin de çalışmada yer aldığı görülmektedir. "İlk dönemde Türkiye'de alt yapı incelenmiş ve ön hazırlıkları yapılmıştır. Sonraki süreçte üniversiteler ve kurumlar aracılığıyla yurtiçi ve yurtdışı bağlantılar gerçekleştirilmiş ve örüntüleri zamanla gelişmiştir." Bunun yanı sıra Türkiye'de internet ağının sektörel gelişimi ve getirilerinin de çalışmada tablo şeklinde yer aldığı görülmektedir (Patan Şahin, 2022: 45).

Eserin ikinci bölümünde ise Mehmet Keskin'in Küreselden Yerele İnternet Coğrafyası: Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme adlı çalışması yer almaktadır. Bu bölümde Keskin; internet ve coğrafya arasındaki ilişkiden yola çıkarak, Türkiye özelinde ağ coğrafyasını değerlendirmektedir. Bu doğrultuda; teknik coğrafya, kullanıcıların coğrafyası, internet üretiminin ekonomik coğrafyası, internet coğrafyasında şehirler ve uzaktan çalışma koşulları son olarak iktidar/güç ilişkileri bağlamında ağ coğrafyası olmak üzere çalışmayı beş konu başlığı altında tasarlamaktadır. İlk olarak teknik coğrafya bağlamındaki değerlendirmelerini somut verilere dayanarak; "Bilgisayar sistemleri ve internet alt yapılarında meydana gelen değişimlerle birlikte tüm dünya kablolu ve kablosuz teknolojiler ile birbirlerine bağlanmıştır" (Huang'dan akt. Keskin, 2022). Bu doğrultuda Türkiye'nin ağ analizinin tarihsel süreç içerisinde kronolojisinden yola çıkarak küresel ölçekte karşılaştırmalar ile Türkiye'nin internet ağ haritasını birçok boyutuyla ele almaya çalışmaktadır. İkinci kısımda ise Kullanıcıların coğrafyasını ele aldığı görülmektedir. Bu bağlamda dünya da aktif internet kullanıcısı sayısını ve oranının yanı sıra Türkiye özelinde de bu oran ne kadar olduğu ve dünya ortalamasındaki yeri ve sıralaması da çalışma da yer alan önemli bulgular olarak öne çıkmaktadır. Keskin yapılan araştırmalardan sunmuş olduğu veriler göz önüne alındığında internet kullanımının coğrafik yansımada kentsel alanların ilk sıralarda yer aldığı bilgisi de dikkat çekici olmuştur. Ayrıca İnternet kullanıcılarının demografik özellikleri de ağ coğrafyası üzerinde şekillendirici bir etkiye sahip olduğunu veriler ile destekleyerek bu bölümde yer vermektedir. İnternet kullanıcılarının yaş ve

cinsiyet gibi demografik özelliklerine ve ülkelerin gelişmişlik endeksine göre kullanım durumunun verisini de paylaşmaktadır. Bu bağlamda Keskin internetin Türkiye'de bölgelere göre kullanımı ve erişim durumuna da yer vermiştir. Türkiye'de de internet kullanımının, yaş cinsiyet gibi demografik özelliklere göre değerlendirilerek çalışmada yer alan diğer ülkeler arasında durumu değerlendirmeye konu olmuştur. Son olarak bu bölümde, bireylerin çalışma koşulları ve meslek guruplarının da internet kullanımında etkili faktörler olduğuna değinildiği görülmektedir. Keskin çalışmasının üçüncü kısmında ise İnternet üretiminin ekonomik coğrafyasını değerlendirmektedir. İçerik sağlayıcıları, bilgiyi üreten ve işleyen ayrıca dağıtan her türlü internet etki alanını kapsamakta olduklarına da değinilmektedir. Dolayısıyla internet üretiminin ekonomik coğrafyası büyük ölçüde internet içerik sağlayıcılarının coğrafyasıdır. İçerik sağlayıcılarının başında da büyük teknoloji şirketlerinin geldiği vurgusu yapılarak bu şirketlerin ekonomilerinin birçok ülke ekonomilerinden daha büyük olduğu bilgisine bu kısımda yer verilmektedir. Devamında ise Keskin; İnternet coğrafyasında şehirler ve uzaktan çalışma koşullarını ele almaktadır. İnternet ve iletişim teknolojileri ile birlikte çalışma alanında da değişim ve dönüşümler baş göstermektedir. Çalışanlar, evleri dahil olmak üzere mekân sınırı olmaksızın her yerden işlerini yapabilmektedirler. Uzaktan çalışma hayatı ile birlikte artık devasa dış mekanlar yerini, evlerin çalışma alanı olarak da kullanılmasına bırakmaktadır. Bu bağlamda çalışma Dünya da ve Türkiye özelinde değerlendirmelere yer vermektedir. Son kısımda ise Keskin; iktidar ve güç ilişkileri bağlamında ağ coğrafyası konusunu incelemektedir. "İktidar ve güç yapılarının, başta internet olmak üzere sosyal ağlara karşı almış olduğu otoriter tutumlar ağ coğrafyasını etkilemektedir. İnternet çalıştığı sürece, sosyal medya platformlarının sağladığı anonimlik, iktidar ve güç yapılarının hem sorgulanmasına hem de eleştirilmesine neden olabilmektedir. Buna karşın iktidar ve güç odakları tarafından bazı uygulamalar yürürlüğe konmaktadır. Bunlar internetin tam veya kısmi olarak erişime kapatılması olabileceği gibi; bu mecralardan yapılan yayınlara karşı hukuki yaptırımlarda olabilmektedir" (Keskin, 2022: 82).

Bu bağlamda dünyadaki internet kullanıcılarının %88'ini oluşturan 70 ülkeye ait internet özgürlük haritası sonuçları çalışmada yer almaktadır. Özgür olan ülkelerin başında 96 puanla İzlanda bulunmaktadır. Çin 10 puan ile listenin sonunda yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin ise 34 puana sahip olduğu verisi yer almaktadır. Türkiye'de en çok kısıtlamaların olduğu kategoriler; içerik engelleri, erişim engelleri ve kullanıcı hak ihlalleri olarak öne çıkmaktadır. Somut ve güncel veriler ışığında derinlemesine ele alınan bu çalışma Keskin'in, "ağ coğrafyası sınırları içerisinde kimin kalacağı veya dışlanacağı güç ve iktidar ilişkileri bağlamında şekillenmektedir" değerlendirmesiyle sonlanmaktadır.

Eserin üçüncü bölümü, Mahmut Fevzi Cengiz tarafından kaleme alınan Türkiye'de İnternet Mevzuatı ve İnternet Yasakları Üzerine Bir Değerlendirme isimli çalışmadır. Bu bölüm, Türkiye'de İnternet ortamının düzenlenmesiyle ilgili yasal mevzuat ve uygulamaları, konu ile ilgili temel tartışmaları göz önüne alarak değerlendirmeye sunmaktadır. Çalışma da Cengiz; Dünya'da internet kullanımına ilişkin farklı düzenleme ve uygulamaları gözler önüne sermek için ABD, Çin ve Rusya örneklerini incelemektedir. Bunun yanı sıra, İnternetin uluslararası alanda düzenlenmesine yönelik AB'deki hukuki mevzuat ve uygulamalara da yer verilmiştir. Avrupa Konseyi'nin İnternet ortamlarının yönetimine ilişkin tavsiye ve kararları incelendiğinde, çocukların korunması ve ifade özgürlüğü konularının ön plana çıktığı görülmektedir. Avrupa Konseyi'nin tavsiye kararları, AB üyesi devletler için her ne kadar bağlayıcı olmasa da üye devletlerin iç hukuk düzenlemelerinde söz konusu tavsiye kararlarını dikkate almaları gerektiği bilgisi paylaşılmaktadır. Devamında ise, Türkiye'de internet ortamının düzenlenmesine yönelik hukuki mevzuat incelenmektedir. İlgili mevzuatta; bilişim suçlarıyla mücadele, dolandırıcılığın engellenmesi, terörizmle mücadele, şiddet ve nefret söylemi, yalan haber ve dezenformasyonla mücadele, kamu ahlakının korunması, fikri ve sınai hakların korunması ve kamu düzeninin korunması gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Son kısımda ise, Türkiye'de internet ortamındaki erişim engellemeleri ve internet yasak ve yasaklamaları hukuki düzenlemeler

işığında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda; internetin sağladığı olanakların yanı sıra, internet ortamların da yaşanan olumsuzlukların da göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Dünya genelinde İnternet ortamında yaşanan olumsuzlukların etkilerini azaltmak için birçok kanun ve düzenlemelerin olduğu bilgisinin verildiği bölümde, örnekler üzerinden betimleyici bir çalışma sunulmaktadır. Ayrıca, kişisel verinin kullanımı noktasında; bireylerin kişisel verilerinin rıza dışı kullanımının sık karşılaşılan bir sorun haline aldığına dikkat çeken Cengiz; kişisel verilerin amaç dışı kullanılabilir olduğu değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Aynı zamanda bu bölümde veri nedir, kişisel veri nedir ve ne tür verilerin kişisel veri olarak kabul edileceği sorularına da cevap aranmaktadır. Cengiz, kişisel verilerin kullanımının ancak ve ancak açık rıza onayı ile mümkün olması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır (Cengiz,2022;125).

Kitabın dördüncü bölümünde Ayşenur Dal'ın; Çevrimiçi Siyasi İfadenin Hayali İzleyicileri ve Davetsiz Misafirleri: Türkiye'deki İnternet Kullanıcılarının Mahremiyet Bağlamında Niceliksel Analizi adlı çalışması yer almaktadır. İnternet galaksisi sakinlerinin çevrimiçi tecrübeleri göz önüne alındığında, mahremiyet kavramının önemli yeri olduğu görülmektedir. Yazar; İnternet kullanıcıları, çevrimiçi mahremiyetin ne zaman, nasıl, kim tarafından ve ne kadar kullanılabilirliği konusunda etkin bir rol oynamazken, üçüncü tarafların; teknik, ekonomik, siyasi vb. motivasyonlarının birçok yönden esiri oldukları değerlendirmesini yapmaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada, Türkiye özelinde temsili bir örneklem ile sosyal medya kullanıcılarının, siyasi ifade bağlamında gözetim algısını belirleyen faktörler derinlemesine analiz edilmiştir. Dal; kullanıcıların aslında dijital ortamlarda bıraktıkları izlerin ne kadar çok olduğunun ve bu izlerin hangi amaçlarla kullanılabilirliğinin çoğu zaman farkında olmadıklarını belirtmektedir. Aynı zamanda kullanıcıların içerik paylaşımlarında hedefledikleri hayali izleyici kitleleriyle, çevrimiçi paylaşım ile etkileşim kuran izleyicinin birbiriyle uyuşmadığını öne sürmektedir. Dal; Bazarova ve Masur'un (2020) da çalışmalarına göndermeyle, sosyal medyada mahremiyet ihlali ve gözetimin birbirlerinden

farklı aktörler tarafından gerçekleştirildiğini söylemektedir. Çalışmada gözetlemenin bazı zaman stalking olarak adlandırılan gizlice takip etme yöntemi ile diğer kullanıcılar tarafından, bazı durumlarda da devlet tarafından denetim amaçlı gerçekleştirilebilir olduğu belirtilmektedir. Bu durumun, özellikle siyasi içerikli paylaşımlarda kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulanarak; siyasi konularda yapılan eleştiri veya övgü içerikli paylaşımların hükümet, devlet ya da diğer kritik siyasi aktörleri hedef alması birey için olumsuz sonuçlar doğurabileceği üzerinde durulmaktadır. Dal, çalışmasına, ilk olarak, kendini ifade etme ve mahremiyetin düzenlenmesi konusu ile başlamaktadır. İlgili literatürde mahremiyetin farklı tanımlarına değinilip değerlendirmeler yapılarak, mahremiyetin bireyin hayatındaki yeri, öz benliği ve diğer bireyler ile ilişkisini geliştirme, yönetme ve sürdürmesi açısından önemi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, mahremiyeti düzenleyici eylemler incelenmektedir. Devamında ise Dal; "Çevrimiçi Mahremiyet: Hayali İzleyiciler ve Davetsiz Misafirler" başlığı altında, izleyici ve hayali izleyici kavramlarını ele almaktadır. Başkaları üzerinde bıraktığımız izlenimleri önemsemenin ve onları gerektiğinde davranışlarımız, sözlerimiz, görüntümüz gibi unsurlar üzerinden şekillendirmeye çalışmanın sosyal hayatımızın vazgeçilmez parçalarından biri olduğu kavramsal bir çerçeve içinde ifade edilmektedir. "Fakat muhatap alınacak izleyici belirsiz olduğunda işimiz zorlaşmaktadır. Benzer şekilde, çevrimiçi ifade konusunda bireylerin hem aslen hedefledikleri izleyiciler hem de kimlerden oluştuğunu tam kestiremedikleri davetsiz misafirler tarafından aynı görüntülenebiliyor olmaları, ifade içeriği ve mahremiyetin yönetimi ile ilgili tutum ve davranışlarında belirleyici rol oynar" (Dal, 2022: 147-148). Dal'ın çalışmasında değindiği bir diğer önemli konu ise; çevrimiçi siyasi ifade özelinde, çevrimiçi mahremiyet ve gözetle(n)me olgusudur. Bu bağlamda, çoğu bireylerin tüm risklere rağmen sosyal medya ortamlarında paylaşım yaptıkları belirtilmektedir. Özellikle Çin örneğinde olduğu gibi algoritmalar tarafından oluşturulan kontrol mekanizmalarını atlatmak için yazı dillerinde farklı karakterler kullanarak paylaşımların hayali takipçilerine ulaştırılması, kelimelerin arasına

farklı karakterler sıkıştırılması pratiklerinden söz edilmekte ve ayrıca VPN bağlantıları ile yasakları aşma çabalarına değinilmektedir. Son kısımda ise Dal, bir çevrimiçi mahremiyet bağlamı olarak Türkiye özelinde; özellikle son yıllarda gerçekleşmiş olan Gezi olayları ile 2016 yılında meydana gelen darbe girişimi gibi süreçlerin, internet denetimi ve gözetimi ile ilgili kapsamlı çalışmalara zemin hazırladığını vurgulamaktadır. Bir bütün olarak yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, mahremiyet noktasında, kullanıcıların yeterince bilgi sahibi olmadıkları bunun yanı sıra ailelerin, gazetecilerin ve diğer meslek guruplarının da siber güvenlik konusunda yeterince bilinçli davranmadıkları saptamaları paylaşılmaktadır.

Uğur Evcim'in kaleme aldığı beşinci bölümde Sivil Toplum Kuruluşları, Kamusal Alan ve Sosyal Medya başlığını taşımaktadır. Evcim, çalışmasının ilk kısmında, sivil toplum kavramını, tarihsel süreç içerisinde öne çıkan üç yaklaşıma dayandırarak ele almaktadır. Bunlardan ilki, sivil toplumu, vatandaşın kendi iradesi ile örgütlenmesi olarak görürken, ikinci yaklaşımda, sivil toplum, vatandaşın birey ve devlet arasındaki boşluğu dolduran yapı olarak değerlendirilmektedir. Sonuncu yaklaşımda, sivil toplum, ise devlet dışı faaliyetler ile devlet üzerinde kontrol ve denetim sağlayan örgütlenmeler olarak ele alınmaktadır (Çulhaoğlu, 2001; Talas, 2011). Çalışmanın devamında ise Evcim, sivil toplum ve kamusal alan başlığı altında değerlendirmeler yapmaktadır. Bu bağlamda, "kitle demokrasilerinde hükümetlerin, yönetilenlerin istek ve taleplerine duyarlılığı; politik sistem ve kamular arasından sürekli iletişimsel değiş tokuşu sağlayan bir mekanizmayı gerektirir" demektedir yazar (Evcim, 2022:169). Evcim'in kamusal alan ve sosyal medya konusunu ele aldığı izleyen kısımda ise, internet özelinde sosyal medyanın bir kamusal alan oluşturup oluşturmadığı; gerçek bir kamusal alanın sosyal medya ortamlarında mümkün olup olmadığı üzerinden yapılan tartışmalara yer verilmektedir. Bu tartışmada taraf olan yaklaşımların bir kısmı, ilerlemeci bakış açısı ile, teknolojinin özgürleştirici potansiyeline vurgu yaparak, sosyal medyayı kamusal alanın bir mecrası olarak görüp, demokrasinin işlevlerini daha hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirmesine katkı sağladığını ileri sürmektedir. Ayrıca merkezsiz bir

yapıya sahip ve "otoriter yönetimleri sınırlandırma etkisine sahip olduğu düşünülen" İnternet ortamında, bireylerin taleplerini daha kolay ifade edebildiklerine değinilmektedir. Buna karşılık, teknolojinin sosyal olarak inşa edildiğini savunan bakış açısı ise, enformasyon teknolojilerinin salt varlıkları ile özgürleştirici bir değişim sebebi olamayacağını, tam aksine kolaylaştırdıkları gözetim mekanizmaları ile toplumsal denetimin araçları haline gelebileceklerini ileri sürmektedir. Evcim'e göre; İnternet ve sosyal medyanın yarattığı kamusal alan, kapsayıcı kamusal alanın bir bileşeni olarak ne eskisini ortadan kaldırmıştır ne de ondan bağımsız varlık göstermektedir. Bu bağlamda; kamusal alanın işlevleri kısmında, kamusal alanın gerçekte ne yaptığına yönelik beş işlevi üzerinde durulmaktadır. Bu işlevlerden ilki, kimlik inşası ya da kamuların oluşması; ikincisi gündem belirleme veya kollektif eylem çerçevesinin aktarılması, üçüncüsü, denetim, kontrol ve eleştiri dördüncü işlev diyalog, müzakere ve katılım; son işlevi ise, sosyal sermaye oluşturma süreçleri olarak belirtilmektedir. Çalışmanın son kısmında ise Evcim, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya kullanımı üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak, sivil toplum kuruluşu (STK) teriminin tarihsel süreç içerisindeki biçimlenişi üzerinde durulmaktadır. Devamında ise, sosyal medya ve sosyal medyanın sivil toplum örgütlerinde kullanımı, iletişim stratejileri özelindeki dönüşümleri ve kullanım amaçları tartışılmaktadır. Bu çerçevede, çalışmada, Dünya'da STK'ların sosyal medya kullanımı konulu araştırmalarına yer verildiği görülmektedir. Sonrasında ise Evcim, bu kitap için yapmış olduğu, Türkiye'de STK'ların sosyal medya kullanım biçimlerini incelediği araştırmasını ve sonuçlarını, okuyucuyla paylaşmaktadır. Bu bağlamda, Greenpeace Türkiye, Tema Vakfı, UN Women Türkiye ve Mor Çatı örneğinde, sivil toplum kuruluşlarını bir kamusal alan olarak sosyal medyada sürdürdükleri çalışma ve etkinlikleri incelenmekte ve değerlendirilmektedir (Evcim, 2022: 165-216).

Zeynep Gültekin Akçay'ın Dijitalleşmenin Dayanımlı Hafifliği: Televizyon Yayıncılığının Değişen Dünyası başlıklı altıncı bölümü, televizyon ve televizyon yayıncılığının küresel düzeydeki değişiminden, Türkiye'deki evrimine uzanan

derinlemesine bir analiz sunmaktadır. Televizyon teknolojisinin, ilkönce 1907'de Scientific dergisinde duyurulduğundan beri hayatımızın içinde yer aldığını ve bu teknolojik atımların, John Logie Baird'un televizyon modelinden kablolu ve uydu sistemlerine kadar her türlü yayıncılık teknolojisini derinden etkilediği belirtilmektedir. Gültekin Akçay, teknolojinin ilerleyişi ve bu doğrultuda toplumun, politikanın ve ticaretin dönüşümüne ışık tutarak bu sürecin yeni çalışmalar altında incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Dijital teknolojinin yayıncılık dünyasını doğrudan etkilediği ve yeni iletişim teknolojileri sayesinde çok kanallı bir yayın dünyasını mümkün kıldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, bugünün dünyasında sadece kablolu ve uydu kanalları değil, akıllı televizyonlar, oyun konsolları, tabletler ve bilgisayarlar gibi çeşitli platformlarında televizyon izleme deneyiminde dahil olduğuna dikkat çekilmektedir. İçeriklerin çeşitli medyalardan ulaşılabilir olmasının, televizyon izleme deneyimini dönüştürdüğü, fakat değişimin sadece bununla sınırlı olmadığı vurgulanmaktadır. Yayıncılığın üretim sürecine dikkat çeken Gültekin Akçay, sektörde faaliyet gösteren şirketlerin sahiplik ilişkilerinin de yeni sisteme adapte olduğunu ve yeni iş modellerinin ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu bağlamda, internet üzerinden video yayınlarının yaygınlaşması, analog televizyon kanallarına internet üzerinden erişim sağlanması, telekomünikasyon destekli çevrimiçi televizyonlar ve internet üzerinden şebeke üstü yayıncılığı benimseyen platformların hayatımızda yer edinmesi ele alınmıştır. Özellikle Türkiye'deki uygulamaları ve istatistikleri değerlendirilen çalışmada Bein Connect, D-Smart, Digitürk, Turkcell TV+, Vodafone TV, YouTube, Netflix, Amazon Prime Video, Disney+, Blu TV, PuhuTV, Filmbbox, MUBI, Exxen ve GAİN gibi birçok örnek hakkında detaylı bilgiler sunulmaktadır. Bu platformların televizyon yayıncılığının evriminde ve izleyici deneyimlerinin dönüşümünde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Örneğin, Netflix ve Amazon gibi platformlar, içeriklerin çeşitliliği ve erişilebilirliği konusunda yeni standartlar belirlerken, Blu ve Filmbbox gibi platformlar, belirli niş pazarlara hizmet etme konusunda öne çıkmaktadır. Mubi ve Gain gibi platformlar ise, belirli coğrafi bölgelere veya belirli türlerde içeriklere

odaklanarak kendi nişlerini oluşturmaktadır. Çalışmada, dijital televizyon yayıncılığının değişen yüzünün, Türkiye'deki yansımaları, ayrıntılı bir şekilde incelenmekte, medya çalışmalarında büyük bir ihtiyaç olarak görülen yakın dönem Türkiye'sine ilişkin zengin ve kapsamlı örnekler verilmektedir. İçeriklerin dağıtımı, içeriklerin değişimi ve bu değişiklikleri destekleyen ekonomik süreçler ve ekonomik ilişkiler Türkiye örneği üzerinden tartışılmaktadır. Türkiye'de dijital yayıncılık için gerekli dağıtım altyapısının kurulması ve yaygınlaştırılması sürecinde, telekomünikasyon şirketlerinin ve hükümetin yaptığı yatırımlarla kazandığı önemli rol ele alınmaktadır. Bölümde yer alan bir diğer konu ise, geleneksel televizyon kanallarının dijital ortamı kullanmaya başlaması ve sonrasında dijital yayıncılık yapan yeni şirketlerin ortaya çıkışıdır. Bu durum, yakın dönemde karşılaşacağımız yeni çalışmaların odağında olacak Türkiye'deki yayıncılık sektöründe büyük bir dönüşümü işaret etmektedir. Bu dönüşümün, izleyicilerin televizyon izleme deneyimlerini büyük ölçüde değiştirdiği ve yeni ortama hızla uyum sağlandığı vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, bölümde, dijital video yayıncılığı ile değişen içerik üretimi ve yakın ilişkisi nedeniyle, değişen izleme pratiği üzerine birer alt başlık açılmakta ve bu konunun, gelecekteki çalışmaların merkezinde nasıl yer alabileceği tartışılmaktadır. Gültekin Akçay dijital ortamda yayıncılığın düzenlenmesi ve denetlenmesindeki değişikliklerin başka bir önemli konu olduğunu ifade ederek, çalışmanın bu yöndeki çalışmalar için de bir başlangıç noktası olması temennisinde bulunmaktadır (Gültekin Akçay, 2022: 217-259).

Eylem Temizer'in Dijitalleşmenin ve Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisindeki Yansımaları: e-Ticaret Alanında Yaşananlar başlıklı yedinci bölümü, e-ticaretin gelişimine ve pandemi sürecindeki değişimlere odaklanmaktadır. Bu bölümde Temizer; tüketici verileri ve resmi istatistikler üzerinden Covid-19 pandemisinin Türkiye'deki e-ticarete etkilerini değerlendirmektedir. Bölüm, elektronik ticaret, Covid-19 pandemisi öncesi dönemde Türkiye'de e-ticaret, Covid-19 pandemisi döneminde Türkiye'de e-ticaret olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Temizer sırasıyla; teknolojik

gelişmelerin ve globalleşmenin ticareti nasıl dönüştürdüğünü ve e- ticareti nasıl ön plana çıkardığını ele almaktadır. Bu bağlamda, günümüz e-ticaret uygulamaları; işletmeden işletmeye, işletmeden tüketiciye, tüketiciden tüketiciye, işletmeden kamu idaresine ve tüketiciden kamu idaresine olmak üzere beş ana kategoriye bölünmüştür. Temizer, internetin, ticaretin gelişimini hızlandırdığını ve daha geniş kitlelere ulaştırdığını belirtilerek, Covid-19 pandemisinin e-ticaretin yaygınlığını daha da arttırdığını, ancak bu eğilimin, ürün kategorilerinde farklılık gösterdiğinin altı çizmektedir. Eğitim ve işle ilgili birçok etkinliğin, çevrimiçi hale gelmesiyle e-ticaretin popüleritesinin nasıl arttığı, e-ticaretin geleneksel ticarete göre avantajlarının bulunması, ancak bazı güven sorunları nedeniyle tüketicilerin çevrimiçi alışverişe çekimser yaklaştığı öne çıkan bulgular arasında yer almaktadır. Ayrıca, ürünün güvenilirliği ve teslimat ile ilgili endişeler de bireylerin e-ticaretten kaçınmalarındaki nedenler arasında yer almaktadır. Bölümde, bu tarz sorunların aşılması için lojistik kalitesinin artırılması ve kişisel verilerin güvenliğinin sağlanması gerektiği gibi önerilere de yer verilmektedir. Covid-19 pandemisinin tüketim alışkanlıklarında önemli değişikliklere yol açtığı ve e- ticaretin bu süreçte hızla yükselişe geçtiği belirtilmektedir. Örneğin, salgın sürecinde evden çalışmaya, spor ve eğitim uygulamalarına alışan tüketicilerin, hijyen ve sağlık konularında daha hassas hale geldiği ve bu durumun dijital dönüşümü hızlandırdığı ifade edilmektedir. Temizer, tüketicilerin çoğunluğunun, salgın sonrasında da e-ticaret ile alışveriş yapmaya devam edeceğini öngörmektedir. Kısaca bu bölüm, Türkiye'deki e-ticaretin, pandemi öncesi ve sonrasındaki durumunu karşılaştırarak, bu alanda yaşanan dönüşümü ve gelecek beklentilerini zamanlı bir şekilde irdelemektedir (Temizer, 2022: 261-284).

Seçil Toros'un Türkiye'de Dijital Reklamcılık: Eğilimler ve Beklentiler başlıklı sekizinci bölümü; Türkiye'deki dijital reklamcılık sektörünün gelişimini, mevcut durumunu ve bu alanda gelecekte beklenen potansiyel değişimleri, çalışma kapsamında gerçekleştirilen sektörel mülakatlar eşliğinde ele almaktadır. Bu bölümde

Toros, Türkiye'nin, 2019-2020 yılları arasında dijital reklamcılıkta yüzde 23,3'lük bir artışla Avrupa'da en hızlı büyüyen ülke olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki reklam yatırımlarının yüzde 54'ünün, dijital medyaya aktarıldığı, bu oranın geleneksel medya harcamalarını aştığı vurgulanmaktadır. Bu veriler ışığında, dijital reklamcılık sektörünün gelişimini anlamak ve bu alanda karşılaşılan fırsatlar ve zorlukları belirlemek önem kazanmaktadır. Toros; Türkiye'deki reklam verenler, reklam ajansları ve tüketicilerin perspektifinden dijital reklamcılığı ele almakta, küresel gelişmeleri yakından takip etmek için kritik konuları tartışmaktadır. Ancak, dijital reklamcılığın Türkiye'deki gelişiminde bazı engeller olduğunu da belirtmektedir. Bu engeller arasında yeterli teknolojik altyapının eksikliği ve nitelikli çalışanların yetersizliği bulunmaktadır. Bu nedenle, sektörel büyüme için yazılım, teknoloji ve insan gücü yatırımlarının gerekliliği öne çıkmaktadır. Dijital reklamcılıkta tüketicinin merkeze konulması gerektiğini belirten Toros, başarının bu anlayışla sağlanabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca, tüketici verilerinin etik ve şeffaf bir şekilde kullanılmasının önemini vurgulayarak, Türkiye'deki sektör derneklerinin ve profesyonellerin bu konuda ciddi sorumluluklar taşıdığına da altını çizmektedir. Toros, tüketicinin ve toplumun sorunlarını önceliklendiren bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini ve dijital reklamcılığın önündeki engellerin bu sayede aşılabileceğini dile getirmektedir. Tüketiciyi destekleyen ve güçlendiren politikaların, tüketicilerin sektöre olan desteğini arttıracığı da belirtilmektedir. Dijital reklamcılığın önündeki engelleri ve fırsatları derinlemesine değerlendiren bu bölüm hem sektörel hem de akademik bir bakış açısıyla alanda yapılacak çalışmalar için önemli tespit ve öneriler içermektedir (Toros, 2022: 287-312).

Dijital Medya Ortamında Çocuklar ve Sayısal Uçurum: Türkiye'den İncelemeler başlıklı dokuzuncu bölüm, Tuğba Asrak Hasdemir ve Mehtap Uyar tarafından hazırlanmıştır. Bölümde ilk olarak hem çocukların hem de yetişkinlerin yaşamlarında ayrılmaz bir rol oynayan yeni iletişim teknolojilerinin ve İnternetin önemi, bu teknolojilere ve internete erişimin modern çağda

ne kadar kritik olduğu, ancak dijital medyaya erişimin yalnız başına yeterli olmadığını, çocukların aynı zamanda bu teknolojileri kullanmak için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda, Asrak Hasdemir ve Uyar; 2010-2020 yılları arasında çocuğun dijital medyaya erişimi ve çocuklarda dijital okur yazarlık becerileri konularında hazırlanan lisansüstü tezlerini, özellikle kapsam ve yöntemlerini ele alarak incelemektedirler. Bu tezlerden elde edilen veriler ve çalışma çıktıları, dijital uçurumla ilgili sorunların çözülmesi ve çocukların dijital medya ortamında haklarının geliştirilmesine yönelik önerilere ışık tutmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda, nicel olarak, Türkiye'de çocukların dijital medya kullanımına yönelik çalışmaların arttığı paylaşılan bilgilerden biridir. Araştırma kapsamındaki lisansüstü tezler konularına göre incelendiğinde, eğitim ve öğretim konularının öne çıktığı, bu çalışmaların ağırlıklı olarak Gazi Üniversitesi gibi belirli üniversitelerde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bölümde, bu alanda daha fazla tez çalışması yapılması gerektiği belirtilmekte, dijitalleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanmak için dijital uçurumla mücadele etmeye yönelik politikalar ve literatürde yer alan uygulamalar listelenmekte ve bu uygulamaların önemi, somut örneklerle gösterilmektedir. Çocukların ve gençlerin dijital medyaya erişim hakkı, dijital olanaklar, dijital bilgi ve beceri kazanımı gibi konuların yanı sıra dijital uçurum gibi sorunların araştırılmasının, tartışılmasının ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu doğrultuda, konunun, BM Çocuk Hakları Dair Sözleşmesi ve Mart 2021'de kabul edilen Çocuk Haklarında Dair Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorumu'ndaki çocukların dijital medya çevresindeki hakları bağlamında da büyük bir öneme sahip olduğu ve yapılacak yeni tez çalışmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bölüm, çocukların dijital medyaya erişimi ve dijital okur yazarlık becerilerine odaklanan çalışmalar için kapsamlı bir projeksiyon ortaya koymanın yanı sıra gelecekteki çalışmalar için de bir yol haritası sunmaktadır (Asrak Hasdemir & Uyar, 2022: 313-334).

Mehmet Yumrutaş'ın Türkiye'de Sağlık

Hizmetlerinin Dijitalleşmesi ve E-Sağlık Uygulamaları başlıklı onuncu bölümü, Türkiye'de sağlık hizmetlerindeki dijitalleşme sürecini ele almaktadır. 1990'ların başında başlayan ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve gelişmesi sayesinde, 2000'lerden itibaren hız kazanan dijitalleşme süreci değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de sağlık hizmetlerinin etkinliğini artırmak, maliyetleri düşürmek, personel hatalarını önlemek ve hastaların bakım kalitesini iyileştirmek için güncellenen mevcut uygulamalar ve geliştirilen yeni e-sağlık uygulamaları incelenmektedir. Bu doğrultuda çalışma; E-Nabız (Kişisel Sağlık Sistemi), AHBS (Aile Hekimliği Bilgi Sistemi), MHRS (Merkezi Hekim Randevu Sistemi), SABİM (Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi), Sağlık.Net, Ulusal Sağlık Veri Sözlüğü (USVS), Sağlık Kodlama Referans Sunucusu (SKRS), Tele-Tıp, MEDULA, İlaç Takip Sistemi (İTS), Engelsiz Sağlık İletişim Merkezi (ESİM), Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS), Aşı ve Antiserum Soğuk Zincir ve Stok Takip Sistemi (ATS) ve Hastane Bilgi Yönetimi Sistemi (HBYS) gibi Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan ve öne çıkan sağlık uygulamalarını ele almaktadır. Bölümde, Dünya Sağlık Örgütü raporları ve başta Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı olmak üzere kamu yayın, rapor ve verileri analiz edilmektedir. Türkiye'nin sağlık bilgi sistemlerinde ulusal standartlar geliştirdiği ve etkili bir Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi altyapısını kurduğunu ortaya koyan bir çerçeve çizilmektedir. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi ve e-sağlık uygulamalarının, gereksiz muayene, test, analiz ve tedavileri engelleyerek sağlık harcamalarında tasarruf sağladığı vurgulanmaktadır. Yumrutaş, vatandaşlar ve sağlık personeli bakımından dijital platformlar üzerinden sağlık verilerine erişim gibi uygulamaların, hasta-doktor iletişimini güçlendirerek doğru teşhis ve etkin tedaviye yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu süreçte kullanılan sağlık bilişim sistemlerinin sağlık hizmet sağlayıcılarına, sağlık kurumlarına, sağlık yöneticilerine ve birey vatandaşlara büyük kolaylıklar sağladığı değerlendirilmektedir. Bölümde, Covid-19 pandemisinin sağlıkta dijitalleşmenin önemini bir kez daha ortaya çıkardığı vurgulanarak

pandemi sürecinde kullanılan uygulamalar da ele alınmaktadır. Yapılan değerlendirmede, dijital platformlar ve e-sağlık uygulamalarının kurumlar, personel ve vatandaşlara sunduğu faydalar göz önünde bulundurulduğunda, sağlık hizmetlerinin giderek daha fazla bilgi ve iletişim teknolojileri temelli yaklaşımlara dayanacağı beklenmektedir. Bu noktada, toplumun tümü bakımından, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olmanın yanı sıra dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve sağlık okuryazarlığı ile ilgili bilgi ve becerilere de sahip olunmasının önemi ve gerekliliği dile getirilmektedir. Yumrutaş, e-sağlık uygulamalarının ve diğer sağlık bilgi sistemlerinin kullanımının sağlık okuryazarlığı ve dijital/medya okuryazarlığını gerektirdiğini belirterek, ekili kullanımları için eğitim ve tanıtım etkinliklerine öncelik verilmesini önermektedir (Yumrutaş, 2022: 335-368).

Çağdaş Ceyhan'ın yazdığı, Motosikletleriyle Çalışan Kuryeler: Dijital Emeğin Öteki Yüzleri başlıklı on birinci bölüm, dijital emek literatürü teorik çerçevesinde platform kapitalizminin iş süreçlerine olan etkisini ele almaktadır. Bölümde, dijital emek bir çatı kavram olarak incelenmektedir. "Borç Krizine Giriş" başlığını taşıyan ilk kısımda, platform ekonomisinin ortaya çıkışının tarihi, önemli bir dönüm noktası olan 2008 küresel ekonomik krizi ve sonrasında yaşananlara yer verilerek ele alınmaktadır. "Emeğin Yeni Biçimleri" başlıklı ikinci kısımda ise, platform emeği kavramı dijital emek, gayri maddi emek ve maddi emek tartışmaları bağlamında incelenmekte ve tartışılmaktadır. Ardından, 2008 krizi ile daha baskın bir hale gelen Gig ekonomisi ele alınmaktadır. Son olarak, Gig Ekonomisi ve Türkiye: Direnerek İşçileşmek" başlığında ise, Türkiye'de Trendyol, Hepsiburada, Banabi, Getir ve Yemek Sepeti gibi platformların yaygınlaşması ile tartışmalı bir hale gelen esnaf-kurye olarak da bilinen moto-kurye sektörüne odaklanılmaktadır. Çalışma kapsamında, ilk olarak 2022 Ocak ayında Trendyol Express kuryelerinin grev eylemleriyle başlayan, sonrasında diğer platformlarda da görülen teslimat sürücüleri ile devam eden ve kendiliğinden gelişen bu grev hareketleri değerlendirilmektedir. Ceyhan, çalışmasının

konumlanışının "dijital teknolojiye karşı olmak" biçiminde olmadığını belirterek, kapitalist dağıtım ilişkilerini aşarak gerçekleştirilecek bir çözüm potansiyeli sunduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda çalışma kuryelerin emeklerini geri kazanma çabalarına akademik bir perspektiften katkı sağlama amacındadır (Ceyhan, 2022: 369-385).

İnternet Galaksisi'nde Türkiye adlı eser, Türkiye'nin dijitalleşme sürecini ve bu sürecin çeşitli boyutlarını derinlemesine ele almakta, bu alandaki literatüre somut bir katkı sunmaktadır. Kitap, İnternetin evrimi, e-ticaretin gelişimi, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya kullanım eğilimleri, sağlık sektöründeki dijitalleşme, platform kapitalizminin iş süreçlerine olan etkisi, çevrimiçi mahremiyet ve gözetim, televizyon yayıncılığının değişen dünyası, Covid-19 pandemisinin e-ticaret üzerindeki yansımaları, dijital reklamcılık ve tüketici hakları gibi konuları incelerken, bu konuların Türkiye'deki özgül durumunu da irdelemektedir. Bu çerçevede sunduğu güncel araştırma, analiz ve değerlendirmeler ile kitap, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında çalışma yürüten ve bu alanda daha fazla bilgi edinmek isteyen araştırmacılar için son derece değerli bir kaynaktır. Belirtmek gerekir ki, kitabın ele aldığı konuları anlaşılır ve erişilebilir bir şekilde sunmadaki başarısı, daha fazla bilgi edinmek isteyen herkes için güçlü bir başlangıç noktası olabileceğini de göstermektedir. Okuyucu olarak, umulur ki bu ve bu nitelikte çıkacak yeni eserler, Türkiye'nin İnternet Galaksisi içindeki yolculuğunu daha da ileriye taşısin.

Kaynaklar

- Asrak Hasdemir, T., & Atay, T. (2022). Dijitalleşmenin izlerini sürmeye çağrı. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 7-16). Siyasal Kitabevi.
- Asrak Hasdemir, T., & Atay, T. (Editörler.). (2022). *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. Siyasal Kitabevi.
- Asrak Hasdemir, T., & Uyar, M. (2022). Dijital medya ortamında çocuklar ve sayısal uçurum üzerine: Türkiye'den incelemeler İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal

- Kitabevi.
- Bazarova, N. N., & Masur, P. K. (2020). Towards an integration of individualistic, networked, and institutional approaches to online disclosure and privacy in a networked ecology. *Current Opinion in Psychology*, 36(52), 118-123.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür cilt 1. Ağ toplumunun yükselişi* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2020). *İnternet galaksisi internet, iş dünyası ve toplum üzerine düşünceler* (T. Asrak Hasdemir, Yay. Haz.). (E. Öztürk vd., Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Cengiz, M. F. (2022). Türkiye'de internet mevzuatı ve internet yasakları üzerine bir değerlendirme. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Ceyhan, Çağdaş. (2022). Motosikletleriyle çalışan kuryeler: Dijital emeğin öteki yüzleri. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Çulhaoğlu, M. (2001). Devlet, sivil toplum ve demokratikleşme. İçinde M. Çulhaoğlu & K. Okuyan (Editörler), *Sivil toplum: Devletin büyümesi*, (ss.19-65). YGS Yayınları.
- Dal, A. (2022). Çevirimçi siyasi ifadenin hayali izleyicileri ve davetsiz misafirleri: Türkiye'deki internet kullanıcılarının mahremiyet bağlamında niceliksel analizi. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Evcim, U. (2022). Sivil toplum kuruluşları, kamusal alan ve sosyal medya. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Fındık, D. (2013). *ICT adoption, software investment and firm efficiency in Turkey*. Middle East Technical University.
- Gültekin Akçay, Z. (2022). Dijitalleşmenin dayanılmaz hafifliği: Televizyon yayıncılığının değişen dünyası. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Huang, C. D., Goo, J., Nam, K., & Yoo, C. W. (2017). Smart tourism technologies in travel planning: The role of exploration and exploitation. *Information & Management*, 54(6), 757-770.
- Keskin, M. (2022). Küreselden yerele internet coğrafyası: Türkiye örneğinde bir değerlendirme. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Patan Şahin, İ. (2022). Türkiye'deki bilgi ve iletişimi teknolojilerinin tarihsel gelişimi ve dönüm noktaları. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 21-53). Siyasal Kitabevi.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.
- Temizer, E. (2022). Dijitalleşmenin ve covid-19 pandemisinin Türkiye ekonomisindeki yansımaları: E-ticaret alanında yaşananlar. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Toros, S. (2022). Türkiye'de dijital reklamcılık: Eğilimler ve beklentiler. İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.
- Yumrutaş, M. (2022). Türkiye'de sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi ve e-sağlık uygulamaları İçinde T. Asrak Hasdemir & T. Atay (Editörler), *İnternet galaksisi'nde Türkiye*. (ss. 55-96). Siyasal Kitabevi.

Yazar Bilgileri

Author details

1-Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi iletişim Fakültesi, osman.bor@hbv.edu.tr,

2-Öğr. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi, ifyavuz@aybu.edu.tr

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Bor, O. & Yavuz, İ. F. (2023). İnternet Galaksisi'nde Yolculuk Devam Ediyor [*İnternet Galaksisi'nde Türkiye* başlıklı kitap incelemesi (Tuğba Asrak Hademir & Tülay Atay, Ed.)]. *Yeni Medya*, (14), 366-376.